

Հազիվ տասնամյակներ անցյալ ունեցող Ադրբեջանի Հանրապետության իշխանություններն ու կեղծ ակադեմիկոսները սկսեցին 20-րդ դարի կեսերից իրենց հանրապետությունը որպես հնագույն երկիր ներկայացնելու գործընթացը՝ հավակնելով բոլոր հարևան երկրների հողերին, մշակույթին ու պատմությանը: Այս գործընթացն սկսվեց այն օրվանից, երբ 1918 թվականին ստեղծվեց Ադրբեջանի Հանրապետությունը՝ յուրացնելով հարևան Իրանի համանուն նահանգի անվանումը:

Հիմնադրվելուց մի քանի տասնամյակ անց՝ Ադրբեջանի իշխանությունները հրատարակել են շինծու և հորինված փաստերով լի հոդվածներ, գրքեր և քարոզչական այլ միջոցներ, նպատակ ունենալով տարբեր տեսակի հանրային հրապարակումներով ու միջոցներով ինչպես նաև շարունակական խոսույթներով անդադար հաստատել իրենց «հնագույն» պատմություն ունենալու տեսությունը: Այս գործունեությունը մեծապես ընդլայնվեց ներկայիս նախագահ Իլհամ Ալիևի ղեկավարության օրերին:

Ադրբեջանի ուշադրությունը կենտրոնացած էր այն ենթադրության վրա, որ եթե կեղծ լուրերն անընդհատ կրկնվում են, հատկապես հակառակը և իրականը բացահայտող տեղեկատվության բացակայության պարագայում, ապա կեղծիքն աստիճանաբար դառնում է ընդունված տարբերակ և վերջապես՝ աստիճանաբար դիտվում որպես իրողություն: Ահա թե ինչ նպատակով են անդադար հնչում և հրապարակվում «Արևմտյան» և «Հարավային» Ադրբեջան երկրամասեր ունենալու վերաբերյալ ներկայիս Ադրբեջանի Հանրապետության իշխանությունների շարունակական պնդումները: Դրանք ուղղորդված են սեփական երկրի՝ Ադրբեջանի պատմական անցյալ ունենալու և ապա հարևանների տարածքներին աստիճանաբար տիրանալու նպատակին՝ պնդելով, որ այսպես կոչված տարածքի «հնամենի» հողերն ադրբեջանցիների հայրենիքն ու պատմական ծննդավայրն է: Տեսություններն անընդհատ ամրապնդելով նրանք ընդլայնում են իրենց հողային պահանջները հարավային և արևմտյան հարևանների նկատմամբ:

Այսօր Ադրբեջանի իշխանությունները պնդում են, որ արևմուտքում տեղակայված Հայաստանն իրականում Ադրբեջանի պատմական արևմտյան տարածքն է, իսկ իրանական Ադրբեջան նահանգը իրենց հարավային մասն է, որը 19-րդ դարի սկզբին Ռուսաստանն ու Իրանը բաժանեցին միմյանց միջև: Նրանք անտեսում են այն պարագան, որ 19-րդ դարում Արաքսից հյուսիս նման անունով երկիր գոյություն չի ունեցել: Ադրբեջանը նույնիսկ սկսել է իրենց երկիրն անվանել Հյուսիսային Ադրբեջան՝ Իրանի Ադրբեջան նահանգի նկատմամբ սեփականության իրավունքը վերահաստատելու նպատակով՝ և իրանական հնամենի Ադրբեջան նահանգն անվանելով «Հարավային Ադրբեջան»:

Բոլոր պատմական գրություններն ու քարտեզներն ապացուցում են այն, որ Արաքս գետի հյուսիսում և Կովկասյան լեռնաշղթայի հարավում մինչև 1918 թվականը Ադրբեջան անվանումով որևէ երկիր գոյություն չի ունեցել: Հնադարյան ժամանակներում, մինչև միջնադար, տարածաշրջանը հայտնի էր որպես Աղվանք (որին եվրոպացիները կոչում են Կովկասյան Ալբանիա, իսկ պարսկիկներն ու արաբները՝ Արբան կամ Առան): Տասնութերորդ դարից մինչև 20-րդ դարերը հնամենի Աղվանքի տարածքը հայտնի էր որպես «Շիրվան» ընդունված բոլորի կողմից որպես իրականություն:

Միակ հին Ադրբեջանը, որը գոյություն ուներ՝ Իրանի նահանգն էր, որն այսօր բաժանված է Արևելյան և Արևմտյան Ադրբեջաններ և Արդաբիլ նահանգների: Մինչև մեր թվարկության սկիզբն այս ամբողջ տարածքը հայտնի էր որպես «Փոքր Մեդիա»: Անվանափոխությունը տեղի է ունեցել այն բանից հետո, երբ տեղացի Ատրոպատ անունով գորավարը երկիրը պաշտպանել է Ալեքսանդր Մակեդոնացու հարձակումից : Ավելի ուշ երկրի բնակչությունը որոշեց ի պատիվ իրենց գորավարի երկիրը կոչել «Ատրոպատեն»: Արաբների արշավանքից հետո անվանումն աստիճանաբար տրոհվեց ու դարձավ Ադերբեյգան, Ադերբեյջան, Ադրբեջան, Ազերբեյջան և վերջապես Ազերբայջան: Սակայն հայոց լեզվում հին անունը պահպանվել է և տարածքը հայերենով կոչվում է «Ատրպատական»:

Այն փաստը, որ Ադրբեջանը չի ցուցադրվել հնագույն ժամանակներից մինչև 1918 թվականը պահպանված որևէ պատմական քարտեզի վրա, ադրբեջանական պնդումների և կեղծիքների վրա

որևէ զսպիչ հետևանք չի ունենում: Նրանց բոլոր պնդումները հիմնված են 1844 թվականին պատրաստված առլասի մեկ էջի վրա, որտեղ բրիտանացի քարտեզագիրը Հայաստանի և Վրաստանի անունների միջև սխալմամբ զետեղել է Ադրբեջան անվանումը: Սակայն նույն Առլասի մյուս քարտեզների վրա սխալը սրբագրվել է, և Ադրբեջանը ցուցադրվել է որպես Իրանի նահանգ:

Չնայած վերը նշվածին, Ադրբեջանը դեռևս կազմակերպում է Արևմտյան Ադրբեջանի քաղաքացիների խմբեր և միություններ՝ առաջ մղելով Հայաստանի՝ Արևմտյան Ադրբեջան լինելու իրենց անհիմն պնդումները: Նրանք այնքան հեռուն են ծրագրել, որ յուրացրել են բոլոր հայկական քրիստոնեական հուշարձանները՝ դրանք անվանելով թյուրքական տաճարներ, և ամբողջ հայկական հողը կոչվել է Օղուզ թյուրքերի հայրենիքը, որոնք իրականում ուլթերորդից տասներորդ դարերում եկել են Միջին Ասիայի տափաստաններից: Այս առթիվ նրանք հրատարակել են պատկերազարդ գրքեր ու հոդվածներ:

Տրամաբանությունից հեռու է թվում այն, որ շուրջ մեկ դար առաջ ստեղծված երկիրը հարևաններից պահանջում է իր «պատմական» հողերը: Իրական փաստերը գտնելու համար պետք է խորամուխ լինել տարածաշրջանի պատմության, ինչպես նաև ժամանակի քարտեզագրական աղբյուրների մեջ և կատարել դիտարկումներ բոլորին հասանելի այս նյութերի վերաբերյալ:

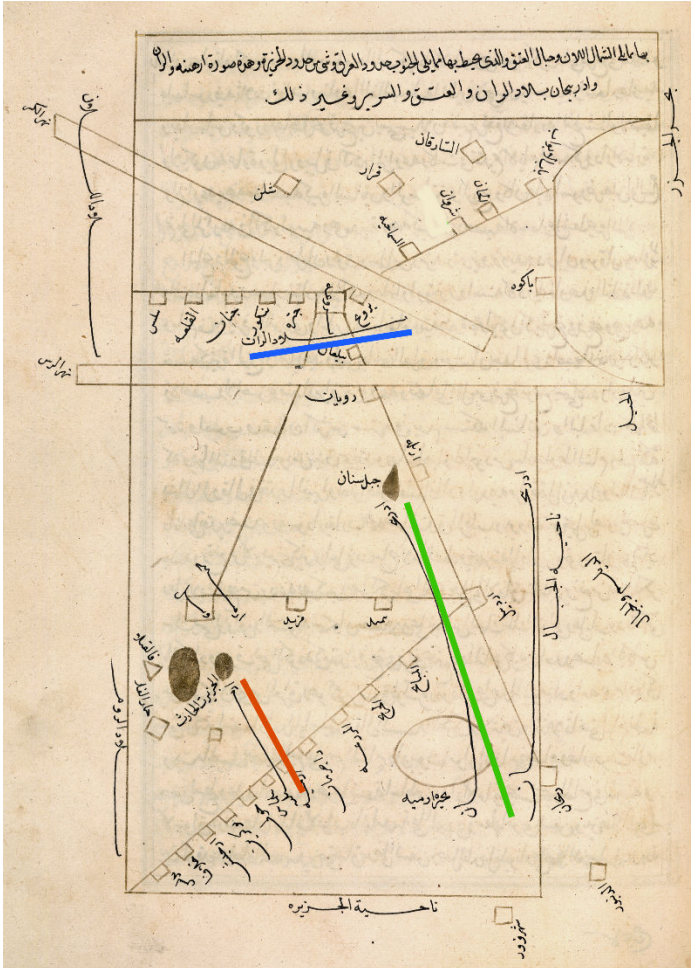
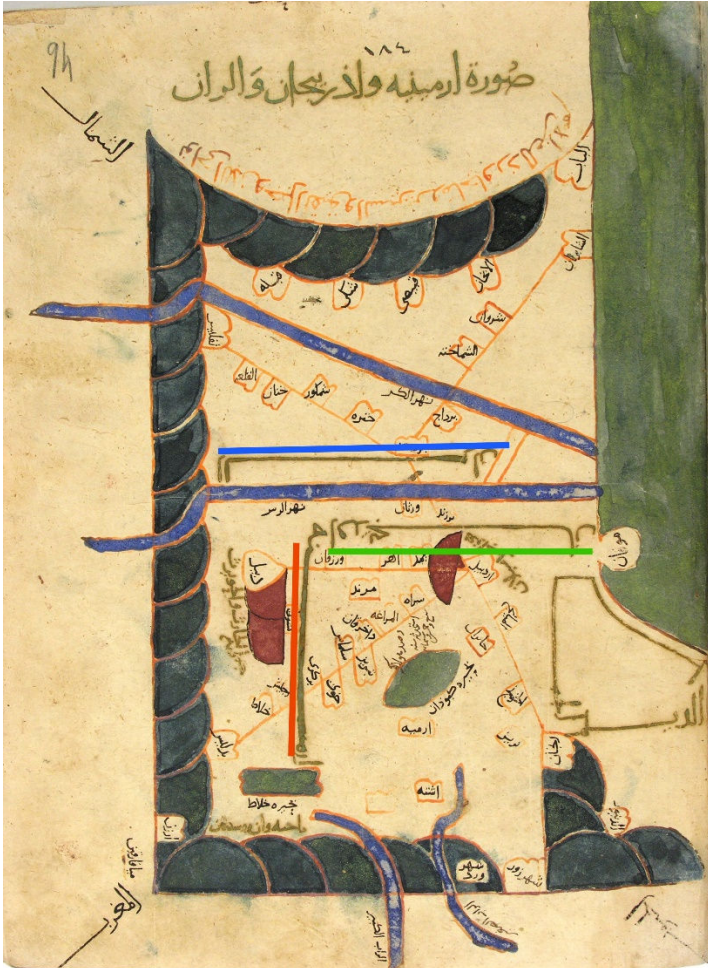

1.1 - Հարավային Կովկասի և Մերձավոր Արևելքի Պտղոմեոսի երկրորդ դարի «Աշխարհացույց» քարտեզում

Մերձավոր Արևելքի և Հարավային Կովկասի 1.1 քարտեզի վրա տեսնում ենք «Մեծ Հայաստան» (Մեծ Հայք) և «Փոքր Հայաստան» (Փոքր Հայք) տեղանունները՝ երկուսն էլ կարմիրով ընդգծված: «Ալբանիան», որն ընդգծված է կապույտով, գտնվում է Կուր գետից հյուսիս՝ Կովկասից անմիջապես հարավ: Չկա Ադրբեջան, նույնիսկ Ադրբեջանի իրանական նահանգ, միայն կանաչով ընդգծված «Փոքր Մարաստանը», որը նրա նախկին անվանումն էր:

Այժմ նայենք իսլամական քարտեզագրությանը, որը վկայակոչում է Բունիաթովը, և դիտարկենք «Հարավային Կովկասի քարտեզները»: Հաջորդ էջի վրա ներկայացված են իսլամական հայտնի աշխարհագրագետներ Իսթախրիի և Իբն Հաուքալի տասներորդ դարից թվագրվող հայտնրաճանաչ քարտեզները:

Այս քարտեզները ցուցադրված են, որպես իսլամական քարտեզագրության մեջ կրկնվող կիրառության երկու օրինակ, որոնք կրկնվում են նրանց տարբեր աշխատություններում:

1.2 - Հարավային Կովկասի քարտեզն Իբն Հատրաբի «Մուրաթ ուլ-Արդի» գրքից, 10-րդ դար: Քարտեզը պահպանվում է Մուսաբուլի Թոփքախու Սարայի թանգարանում.

1.3 – Հարավային Կովկասի քարտեզ, Իսախանի «Մամալիք վա Մասալիկ» գրքից, 10-րդ դար: Բրիտանական գրադարան, Լոնդոն.

Նշանավոր աշխարհագրագետների կողմից պատրաստված և վերը նշված 1.2 և 1.3 իսլամական քարտեզները ցույց են տալիս Հարավային Կովկասի տարածաշրջանը: Երկու քարտեզներն էլ վերնագրված են «Հայաստանի, Ադրբեջանի և Արրանի [Կովկասյան Ալբանիայի] քարտեզը»: Արրանն ընդգծված է կապույտով և տեղակայված Արաքս և Կուր գետերի միջև: Ադրբեջանը ներկայացված է որպես Իրանի հյուսիս-արևմտյան նահանգը՝ տեղակայված Արաքս գետից հարավ և ընդգծված է կանաչով: Սա վկայում է այն մասին, որ Ադրբեջանն ու Արրանը հատկորեն առանձին երկիրներ են, մինչդեռ ներկայիս ադրբեջանական իշխանությունները պնդում են, որ դրանք միևնույն երկիրն են: Իսլամական քարտեզի վրա չկա ոչ մի հյուսիսային, հարավային կամ արևմտյան Ադրբեջան անվանումով երկիր: Կա միայն մեկ Ադրբեջան, որը պատմական պարսկական նահանգն է, նախկինում «Փոքր Մեդիա» երկրամասը:

Այս իսլամական քարտեզների երկու նմուշների վրա էլ կարմիրով ընդգծված Հայաստանը նստած է Արաքս գետի երկու ափերին: Երկիրը գտնվում է Ազվանքից հարավ և Պարսկաստան-Իրանի Ադրբեջան-Ատրպատական նահանգի արևմուտքում և հյուսիսում:

Հաջրիզ քարտեզը նարկայացնում է եվրոպական քարտեզագիտության կարևոր քարտեզագետներից մեկի, Ֆրանսիայի Արքունիքի պատվավոր քարտեզագետ ընտանիքի անդամներից մեկի, Գիլյոմ Դելիլի աշխատանքներից մեկը, որը հրատարակվե է Սանկտ Պետերբուրգում, 1730 թ.

1.4- Ֆրանսիացի քարտեզագիր Դեյլիի «Կովկասի» քարտեզը, 1730 թ.

1.4 քարտեզը, որը վերնագրված է «Կասպից ծովի տարածաշրջանի երկրները», ցույց է տալիս Կասպից ծովի տարածքը՝ ներառելով Հայաստան, Մեգրեթիա, Քարթվեթի, Վիրք, ինչպես նաև Դաղստան, Դերբենդ, Շամախի շրջանները, որոնցից վերջին երեքը գտնվում են «Շիրվան» անունը կրող ընդհանուր տարածքում:

Ներկայումս Ադրբեջանի Հանրապետության կողմից օկուպացված տարածաշրջանը կառավարվում էր մահմեդական խաների (իշխանների) կողմից, որոնց անվանումներն ներկված են կանաչ գույնով: Ժամանակի ընթացքում դրանց շարքում նաև եղել են նաև հինգ հայ իշխաններ (մելիքներ), որոնք ինքնուրույն կառավարել են տարածաշրջանը՝ հարկ վճարելով պարսից թագավորներին: 1918 թվականից այս տարածքի մեծ մասը, որը նախկինում կոչվում էր «Շիրվան», վերանվանվել է «Ադրբեջանի Հանրապետություն»:

Քարտեզի վրա Արաքս գետից հարավ գտնվող իրանական տարածքը կոչվում է Ադերբեջան՝ ներկված շագանակագույն, որն Իրանի հյուսիս-արևմտյան նահանգի անունն է: Այստեղ Արաքս գետից հյուսիս Ադրբեջան չկա: Երևանի և Հայաստանի անունները ներկված են դեղին գույնով: Այս երկիրը ձգվում է Արաքս գետից դեպի հարավ, ինչպես նաև դեպի հյուսիս և արևմուտք՝ հասնելով Բայազիդ, Շարուր, Արարատ, Մակու, Էջմիածին (Ուչքիլիսա), Արտաշատ, Դվին, Նախիջևան, Կապան, Սևանա լիճ և այլն:

Այստեղ մենք բերում ենք երկու մեջբերում Ադրբեջանի վերաբերյալ, որոնց աղբյուրն է Բրիլի կողմից 1913 թ. հրատարակված հանրահայտ «Իսլամի հանրագիտարան»-ը: Նույնը տեսանելի է պատկեր 1.5-ի թուրքական հանրագիտարանում, հրատարակված 1942 թ.:

Նկարագրությունը համահունչ է 1918-ին նախորդող ժամանակաշրջանի մնացած բոլոր հանրագիտարաններին, պատմության և աշխարհագրության գրքերին, երբ դեռ 1918-ին չէր ծնվել Ադրբեջանի Հանրապետությունը:

ĀDHARBAIDJĀN, a province in the empire of the caliphs, bounded on the S. E. by al-Djibāl (the ancient Media), on the S. W. by the eastern part of the province of Djazīra (the ancient Assyria), on the W. by Armenia, on the N. by the province of Arrān (the countries of the Caucasus), and on the E. by both shore-lands of the Caspian Sea, Mūghān and Gilān. Nowadays under Ādharbaidjān is understood the northwestern province of Persia which borders on Turkey and on the Russian Caucasus and which mainly comprises the former Abbāsīd province. In ancient times this district formed at first a part of the great Median province of the Achaemenian empire; it is only since

Տեքստի թարգմանությունը.

ԱԶԱՐԲԱՅՋԱՆ., Խալիֆների կայսրության նահանգներից, որի հարավ-արևելքում է Չաբալը (հնագույն Մեդիան), հարավ-արևմուտքում է հնագույն Չագիրայի (հնագույն Ատրիք) արևելյան մասը, արևմուտքում Հայաստանը, հյուսիսում Կովկասյան երկրներից Առանը, և արևելքում Կասպից ծովի ափերը, Մուղանն ու Գիլանը: Ներկայում Ազարբայջանը սալում է Իրանի հյուսիս-արևմտյան նահանգին, որի սահմաններն են Թուրքիստան և ռուսական Կովկասը, որը նաև նախկին Արբայսյանների [Սեֆյանների] նահանգն էր: Հնագույն ժամանակներում սա Աքամենյան կայսրության Մարաստան շրջանի մեկ մասն էր համարվում.....:

1.5 – Իսլամի հանրագիտարան, 1913: Բրիլ, Նիդեռլանդներ:

Ահա ևս մեկ մեջբերում «Իսլամական հանրագիտարան»-ից մ թուրքերեն, հրատարակված Թուրքիայում, 1942 թ.

AZERBAYCAN. ĀZARBĀYCĀN.
I. Bugünkü coğrafya ve etnografya vaziyeti. Önce İran'ın şimal-i garbi vilâyetlerine ve nâdiren Arrân ile Şirvan'a ve 28 mayıs 1918'den itibaren, Kafkasya Azerbaycanı'na da resmen Azerbaycan denilmiş ise de Azerbaycan umumî adı, etnografya bakımından „âzerî lehcesi ile konuşan türklerin ülkesi“ mânasını hâizdir. İran'a tâbi kısmının (cenubî A. mesahası 104.000 km². olup, nüfusu 2.000.000'dan bir az fazla tahmin edilmektedir (bk Mas'ud Kayhân, *Coğrafiyâ-i mufaşşal-i İrân Tahran, 1311=1932, III, 151*). Kafkasya (şimâlî Azerbaycanı'nın mesahası ise, Azerbaycan cunhuriyetinin 1919'da verdiği resmî istatistiğe göre, 94.137 km². olup, nüfusu 4.617.671 idi (b

Տեքստի ազատ թարգմանությունը հետևյալն է.

Ադրբեջան անվանումը օգտագործվել է Իրանի հյուսիս-արևմտյան նահանգների, իսկ հագվադեպ դեպքերում նաև Արրան և Շիրվանի համար: 1918 թվականի մայիսի 28-ից Կովկասյան պետությունը նույնպես պաշտոնապես ստացել է Ադրբեջան անվանումը:

1.6 – Քաղվածք թուրքական *Islam Ansiklopedisi*-ի 91-րդ էջից, 1942 թվականի հատոր 12:

Հաջորդ երկու քարտեզները պատրաստվել են Ադրբեջանի Հանրապետության ամենամոտ դաշնակից օսմանցիների կողմից տասնիններորդ և քսաներորդ դարերի ընթացքում՝ մինչև 1918 թվականին Ադրբեջանի Հանրապետության ստեղծումը: Քարտեզները թվագրվում են 1877 և 1913 թվականներին և երկուսի վրա էլ Ադրբեջանի շրջանը/նահանգը ներկայացված է Իրանի տարածքում, իսկ դրանից հյուսիս-արևմտյան ընկած շրջանը կոչված է Շիրվան:

Օսմանյան պատերազմի 1877 թվականի քարտեզը ներկայացված է պատկեր 1.7-ում: Այն պատրաստվել է Ադրբեջանի բարեկամների՝ օսմանյան թուրքերի կողմից, որոնց հաջորդներն այս օրերին սրտանց և անվերապահ աջակցում են Ադրբեջանին: Քարտեզը պատրաստվել է

1877 թվականի ռուս-թուրքական պատերազմի ժամանակ, երբ օսմանյիները Կարսն ու նրա շրջանը կորցրին Ռուսաստանին սակայն այստեղ Արաքսից հյուսիս որևէ Ադրբեջան, լինի դա հյուսիսային կամ արևմտյան, գոյություն չունի:

1.7 – Այս քարտեզը կազմվել է Օսմանյան կայսրության ռազմական նախարարության կողմից՝ նպատակ ունենալով ներկայացնել 1877 թվականի Ռուս-Օսմանյան պատերազմի իրաավիճակը:

Քարտեզներում տեղանունները ցուցադրված են օսմանա-արաբական գրով, քանի որ Թուրքիայի ներկայիս բնակչությունից ոչ մեկը, բացառությամբ սակավաթիվ արաբ և պարսիկ ընթերցողների, չեն կարող դա ընթերցել. տեղանունները տառադարձված են անգլերենի:

Քարտեզի ամենամեծ ներկայացված տեղանունը «Օսմանյան կայսրությունն» է, որը տարածվում է Բալկաններից մինչև Սաուդյան Արաբիայի և Իրաքի, Պաղեստինի, Եփրատի, ինչպես նաև Լիբիայի անապատները:

«Անատոլիա» անվանումը կիրառվում է միայն Փոքր Ասիայի թերակղզու աշխարհագրական տարածքի վրա, որը տարածվում է Էֆեզյան ծովից մինչև Թոքաթ, Սիվաս և Ադանա շրջաններ և Եփրատ գետի արևմտյան ափերը: Օսմանյան այս քարտեզի վրա, Հայաստանն անունը հիշատակվում է հյուսիսում՝ մինչև Էրզրում, հարավում՝ Վան և Բիթլիս, արևմուտքում՝ Մալաթիա և արևելքում՝ Սևանի տարածքները: Այս ամենը Պատմական կամ Մեծ Հայքի տարածքն է ներկայացնում: Քարտեզն ընդգրկում է Օսմանյան և Ռուսական կայսրությունների վերահսկողության տակ գտնվող շրջանները, մինչդեռ «Ադրբեջանը» ներկայացված է որպես Իրանի նահանգ, որը գտնվում է Արաքս գետի հարավային ափին: «Վրաստանը» և «Դաղստանը» գտնվում են Հայաստանից հյուսիս-արևմուտք:

Ներկայիս Ադրբեջանի Հանրապետության տարածքը կոչված է «Շիրվան»: Այսպիսով մեկ անգամ ևս փաստվում է, որ նախապատմությունից մինչև 1918 թվականը Արաքս գետի հյուսիսային ափին Ադրբեջան կամ Արևմտյան Ադրբեջան անունով երկիր ատկա չէ:

1.8 — Հարավային Կովկաս օսմանյան քարտեզ, 1913, երկրների անունների տառադարձությամբ:

Հաջորդ պատեր 1.8-ի օսմանյան քարտեզը ներկայացնում է 1913 թ. դրվածքը: Այդտեղից կարելի է եզրակացնել, որ մինչև 1918թ. Արաքս գետից հյուսիս Ադրբեջան անունով երկիր ընհանրապես գոյություն չուներ: Միակ Ադրբեջանը իրանական նույնանուն նահանգն է՝ տեղակայված Արաքս գետի հարավային ափին:

Քանի որ այն ժամանակ, երբ Պատմական Հայաստանի հողերը բաժանված էին Օսմանյան և Յարական Ռուսաստանի կայսրությունների միջև, Հայաստանն անունը գրված է այս երկու կայսրությունների սահմանակից տարածքի վրա: Այստեղ ներկայիս Ադրբեջանի շրջանը ներկայացված է Շիրվանն անունով, որը մինչև 1918 թվականը սովորաբար օգտագործվում էր պարսիկ և թուրք խաների ու հայ մելիքների զբաղեցրած տարածաշրջանի համար:

Որոշ տեղացի պատմաբանների պնդումների համաձայն՝ հյուսիսային և հարավային տերմինները գործածության մեջ է մտել Գյուլիստանի և Թուրքմանչայի պայմանագրերից հետո (1813 և 1828), երբ Արաքս գետից հյուսիս ընկած շրջանը հանձնվեց Ռուսաստանին՝ երկիրը բաժանելով երկու մասի:

Սակայն ադրբեջանցի քարտեզագետ և պատմաբան Զիյա Բունիաթովն ունի մեկ այլ տեսություն, պնդելով, որ այդ անունները ունեն ոչ թե 100, այլ 1500 տարվա վաղեմություն: Նա գրում է, որ՝

Ըստ պատմական քարտեզների հավաքածուների՝ մ.թ. վեցերորդ դարից ի վեր Ադրբեջան անվանումը վավեր է և՛ Հյուսիսային, և՛ Հարավային Ադրբեջանների համար: Վեցերորդ դարում Մասանյան թագավոր Խոսրով Անուշիրվանը ստեղծեց երկրների Կովկասյան հանգույց խումբը, որը կոչվում էր «Աբդուլբադահան», կամ, ըստ արաբա-պարսկական ավանդույթի՝ «Ադրբեջան», որը, ի թիվս այլոց, ներառում էր Հյուսիսային Ադրբեջան կամ Արրան երկիրը և Հարավային Ադրբեջանը՝ Ատրոպատենը; Արաբական և պարսկական աղբյուրների համաձայն՝ Խալիֆայության դարաշրջանից և դրանից հետո, այսինքն՝ ութերորդ դարից, «Ադրբեջան» անվանումը հասկացվել է որպես Հյուսիսային և Հարավային Ադրբեջաններ և վերաբերում է նրանց ընդհանուր վարչական, աշխարհագրական կամ քաղաքական համակարգերին:

Բունիաթովի այս մեկ պարբերությունում առկա են մի շարք պարզունակ, բայց միտոմանավոր քաղաքական սխալներ:

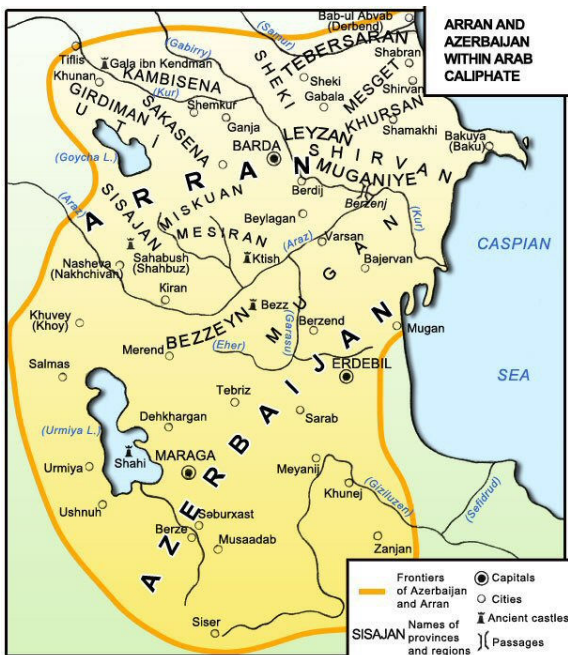
1. Իսլամական ամենահին պատմական կամ աշխարհագրական աշխատությունը թվագրվում է իններորդ դարով, հետևաբար Բունիաթովի հիշատակած քարտեզները հնարավոր է, որ ինքն է պատրաստել, հետևաբար դժվար թե դրանք ,արժանահավատե փաստաթղթեր համարվեն:

2. Իր երկրորդ նախագաստվածյան մեջ նա միտոմանավոր աղավաղում է Ատրոպատեն կամ Ատորպատկան անունը դարձնելով «Աբդուլբադահան», որն արաբական կամ այլ աղբյուրների համար անձանոթ, բայց արաբերեն հնչող մի հորինված անուն է: Երկու դեպքում էլ սա իրանական «Ատորպատեն» նահանգն էր, որը գտնվում էր Արաքս գետից հարավ, պատմաբաններին հայտնի մեր դարաշրջանի արշալույսից:

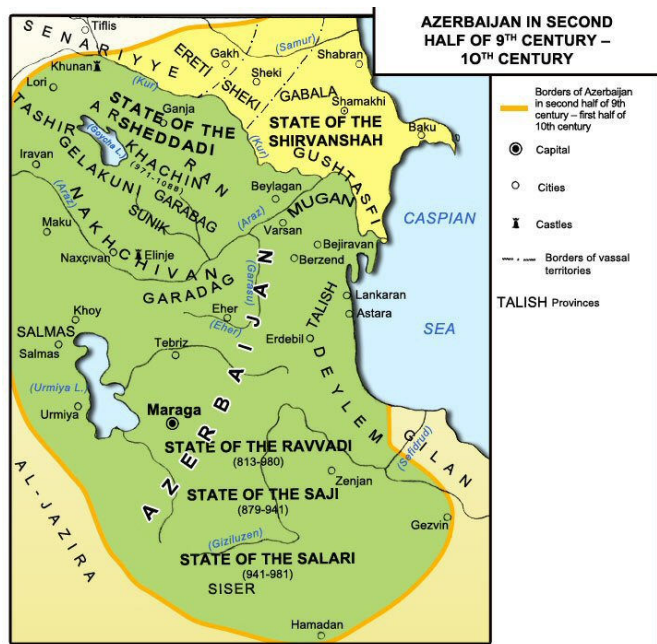
3. Ավերացնենք, որ անհնարին էր Իրանի թագավոր Խոսրով Անուշիրվանը արաբական անունով կոչեր իր կողմից ստեղծված վարչական տարածքը: Խոսրով Անուշիրվանը մահացել է 579 թ., իսկ արաբական առաջին արշավանքը տեղի է ունեցել 632 թ.:

4. Ինչպես երևում է 9-րդ դարից մեզ հասած իսլամական պատկեր 1.2 և 1.3-ի իսլամական քարտեզներում, մասնավորապես Բախիթի, Իսթախրիի, Իբն Հաուքալի, ալ-Մասուդիի, Իդրիսիի, ալ-Ղազվինիի և այլոց աշխարհագրական աշխատություններում, Կուր և Արաքս գետերից հյուսիս գտնվող տարածքը միշտ անվանվել է «Արրան», այսինքն՝ Կովկասյան Ալբանիա, իսկ գետից հարավ՝ «Ադրբեջան»: Կովկասի հարավում հյուսիսային, հարավային կամ արևմտյան անվանումով որևէ Ադրբեջան երկիր գոյություն չի ունեցել:

5. Բունիաթովը, հիմնվելով իր տեսությունների և հորինվածքների վրա, փորձում է հաստատել Ադրբեջանի քաղաքական և վարչական պետականությունը Դերբենդից մինչև Համադան ձգվող տարածքում: Տե՛ս 1.09 և 1.10 պատկերները:

1.9 – Արան և Ադրբեջանը Արաբական խալիֆայության շրջանակներում, ութերորդ-տասներեքերորդ դարեր, Ադրբեջանի պատմական քարտեզներից, Բաքու, 1994 թ.

1.10 – Ադրբեջանի իններորդ և տասներորդ դարերում, աղբյուր՝ «Ադրբեջանի պատմական ատլաս», Բաքու, 1994թ.: Ադրբեջանի շրջապատված է նարնջագույն գծով:

1.09 և 1.10 քարտեզները վերցված են «Աղբբեջանի պատմական ատլասից» (1994 թ.): Պատկեր 1.09-ը ցույց է տալիս տարածաշրջանը յոթերորդից մինչև տասներեքերորդ դարերի ընթացքում: Այստեղ Արրանը գտնվում է Արաքս և Կուր գետերից հյուսիս, իսկ Կուրից հյուսիս գտնվող շրջանը այստեղ էլ կոչված է Շիրվան: Քարտեզը վերնագրված է «Աղբբեջան և Արրան», որոնք շրջապատված են նարնջագույն գծով: Երկու առանձին երկրներին տրվում է հավասար նշանակություն և կշիռ:

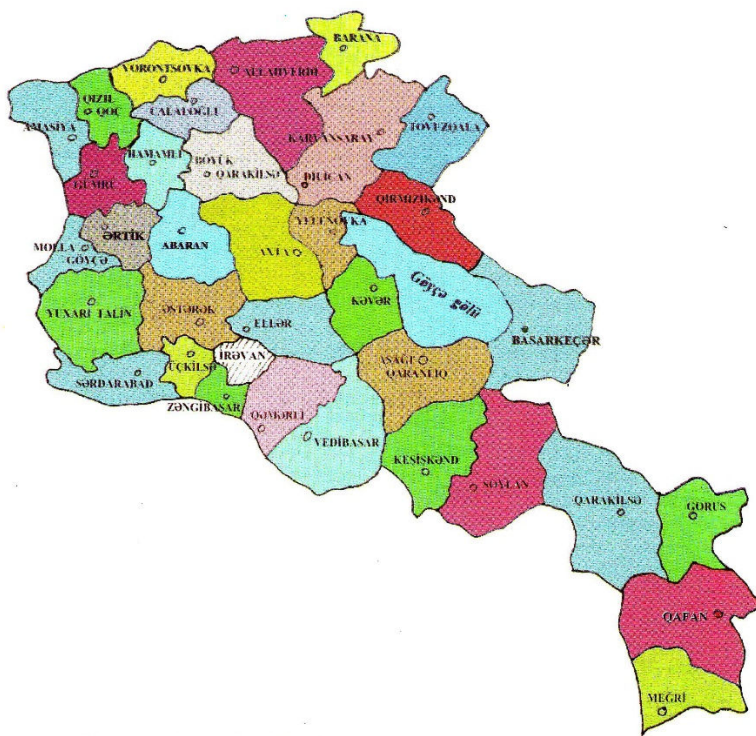
Պատկեր 1.10-ում պատկերված է Աղբբեջան վերնագրված նույն տարածաշրջանի ամբողջությունը, ներառյալ նախորդ քարտեզի վրա նշված Արրանի շրջանը: Աղբբեջանը տարածվում է Դերբենդից մինչև Համադան, որը շրջապատված է նարնջագույն սահմանով: Սակայն նույնիսկ այս քարտեզներում Արևմտյան Աղբբեջան անվանումն առկա չէ:

Հետաքրքիր է տեսնել, որ տարածաշրջանի պատմականորեն երկու կարևոր և հնամենի երկրներ, Իրանն ու Հայաստանը, որոնք ցուցադրվում են տարածաշրջանի բոլոր քարտեզներում, այս ատլասի մեջ ընդհանրապես արժանի չեն եղել հիշատակման:

Ինչպես նախկինում նշվեց, քաներորդ դարի աղբբեջանական պատմագրության «ակադեմիական» գրականության մեջ մենք սկսում ենք տեսնել «Արևմտյան Աղբբեջան» տերմինը, մի տարածք, որի սահմաններն մինչև վերջերս հստակ որոշված չէին:

Այս անվան տակ նշված տարածաշրջան սահմաններն ակնհայտ դարձան, երբ 2007 թվականին Աղբբեջանի Հանրապետության զբոսաշրջության և մշակույթի նախարարությունը հրատարակեց Ազիզ Ալաքբարլիի «Արևմտյան Աղբբեջանի հուշարձանները» գիրքը, որտեղ պատկերված է Հայաստանի Հանրապետության քարտեզը, մակագրված «Օղուզ թուրքերի երկիրը՝ Արևմտյան Աղբբեջանը, որը ներկա Հայաստանի Հանրապետությունն է»: Այսպիսով, վերջապես, ինչպես ցույց է տալիս 1.11 քարտեզը, ներկայիս աղբբեջանական իշխանությունները պնդում են, որ Հայաստանի Հանրապետության ողջ տարածքը, ըստ էության, Արևմտյան Աղբբեջանն է, որը եղել է թուրք օղուզների երկիրը, որոնք իրականում Կեստրոնական Ասիայից եկած գաղթականներն են:

Հազիվ հարյուր տարի բոլորած Աղբբեջանն ահա այսպես է ներկայացնում իր «պատմական» Արևմտյան Աղբբեջան երկրամասն երկրի բնակչությանն ու աշխարհին:

The map the Ancient Turkish-Oghuz land – Western Azerbaijan (present day the Republic of Armenian)

◀ 1.11 – Հայաստանի քարտեզը, Ազիզ Ալաքբարլիի «Արևմտյան Աղբբեջանի հուշարձանները » գրքում, (2007, Բաքու) վերանվանված «Օղուզ թուրքերի երկիրը՝ Արևմտյան Աղբբեջանը, որը ներկա Հայաստանի Հանրապետությունն է»:

Հաջորդ էջում պատկերված են գրքի հայկական տաճարներն ու վանքերը, որպես թուրք քրիստոնյա հուշարձաններ:

Իսկ 3000 մ.թ.ա. Ուստա-սարի ժայռապատկերներն էլ ներկայացված են որպես թուրքական՝ երբ թուրք անվանումը առաջին անգամ, չինացիները նրանց են տվել միայն 6-րդ դարում:

Ancient Turkish on-rock pictures in Soyugbulag village (Referring to the millenniums BC)

Ուշտասարի հնագույն ժայռապատկերները իբր թրքական են:

The ruins of Garni temple referring to ancient Gargar Turks (the 1st century)

Գառնիի տաճարը, որն իբր Գարգար թուրքերն են կառուցել:

General view of Naraduz Turkish cemetery (the 13th century)

Նորադուզը, որն իբր թրքական գերեզմանոց է: ↑

Նույնիսկ խոր Վիրապը թրքական տաճար է ներկայացված ↓
This is the Monastery from where Christianity was brought to Armenia.

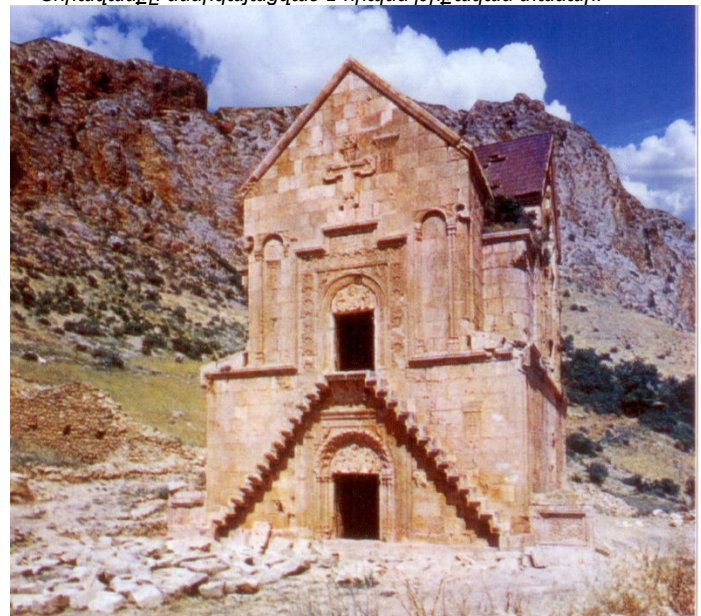
A distance view of an ancient Turkish temple Khorvirab (the 6th century)

General view of Agharchin Turkish-Christian temple (the 10th-11th centuries)

↑ Հաղարծինն իբր թե թուրք-քրիստոնյա տաճար է:

↓ The Monastery of Noravanq near Areni, Armenia
Նորավանքը ներկայացված է որպես թրքական տաճար:

Different views of Amaghu//Anabat Turkish temple (te 13th century)

Ռուբեն Գալիջյան, Երևան նոյեմբեր, 2023